

Pitkäjänteinen t&k-rahoitus –kirjoitussarja, julkaistu työryhmän sivuilla 19.8.2022
<https://vnk.fi/-/belgia-nousi-maailman-tki-intensiivisimpien-maiden-joukkoon>

Matthias Deschryvere: Belgia nousi maailman TKI-intensiivisimpien maiden joukkoon

Tunnettu Belgian herkkä suklaasta, vahvasta oluesta ja surrealistisista maalauksista, mutta harva tietää Belgian olevan TKI-toiminnan globaali menestystarina. Siinä missä Suomen TKI-intensiteetti on vuoden 2009 jälkeen lerputtanut alakuloisesti, Belgia on pysynyt nousujohteisella trendillä. Mitä Suomi voi oppia Belgiasta pyrkiessään takaisin TKI:n huippumaiden joukkoon?

Belgia on jatkuvasti parantanut kansallisen TKI-toiminnan kehittämisessä ja ylikansallisen TKI-toiminnan houkuttelussa. Sen komea kehityskaari viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana on lähes peilikuva Suomen taantumisesta. Vuonna 2005 Vanhasen ensimmäinen hallitus asetti Suomelle tavoitteeksi neljän prosentin TKI-intensiteetin, jonka saavuttamisessa oltiin lähellä vuonna 2009 (tosin väärästä syystä eli bruttokansantuotteen romahtaessa). Sittemmin tavoite karkasi yhä kauemmas aina vuoteen 2016 asti.

Vuonna 2003 belgialainen tutkimuksesta vastaava komissaari Philippe Busquin asetti koko EU:n tavoitteeksi kolmen prosentin TKI-intensiteetin. Belgia sitoutui tähän tavoitteeseen ja saavutti sen vuonna 2019, erityisesti yksityisen sektorin ansiosta. Nykyään Belgian TKI-intensiteetti on noin puoli prosenttiyksikköä Suomen TKI-intensiteettiä korkeampi.

Belgia jakaantuu kolmeen suuralueeseen – Flanderiin, Brysselin pääkaupunkialueeseen ja Valloniaan –, jotka päättävät varsin itsenäisesti niiden TKI:tä edistävästä toimistaan. Yksinkertaistan Belgian varsin mutkikasta kokonaisuutta keskittymällä TKI-toiminnan kannalta merkittävimpään alueeseen, Flanderiin eli maan hollanninkieliseen pohjoisosaan.

Flanderi ei ole kaikilta osin innovaatiopolitiikan malliesimerkki, mutta sen TKI-järjestelmässä on suuntaa ja vakautta tuovia elementtejä. Flanderin viisi yliopistoa ja neljä strategista tutkimuskeskusta toimivat erityisesti yksityisen rahoituksen turvin. TKI-politiikan instrumenttien ja käytettävissä olevien voimavarojen lisääntyessä nämä yhdeksän instituutiota toimivat järjestelmää ohjaavina ja vakauttavina toimijoina.

Tästä huolimatta järjestelmästä on vuosien varrella tullut politiikkatoimien tilkkutäkki, josta löytyy myös todellisia helmiä. Yksi näistä on yliopistojen ja yritysten yhteistyönä toteutettu tohtorikoulutuspolku yrityksissä työskenteleville henkilöille. Johtotähtenä innovaatiojärjestelmä kehittämisessä on toiminut Flanderin jo vuodesta 1982 toteutettu kolmannen teollisen vallankumouksen yhteiskunnallinen ohjelma, jonka pohjalta alueen taloutta on uudistettu pitkäjänteisesti ja systemaattisesti.

Flanderi poikkeaa Suomesta kahdella merkittävällä tavalla. Ensinnäkin Flanderi investoi voimakkaasti neljään eri teknologia-alueita painottavaan strategiseen tutkimuskeskukseen (IMEC, VIB, VITO, Flanders Make). Ne ovat edellisen kymmenen vuoden aikana laajentuneet jatkuvasti ja työllistävät nykyään noin 8 500 henkilöä (samana aikana Suomessa toimiva vastaava instituutio VTT on menettänyt noin kolmanneksen henkilöstöstään). Toiseksi Flanderi on sekä onnistunut kehittämään yliopistojen ja yritysten välistä yhteistyötä että saanut yritykset rekrytoimaan

tohtorikoulutettuja, joista kolmasosa päätyy työskentelemään yrityksissä (mikä on kansainvälisesti vertaillen korkea osuus).

Flanderin keskeisin ero Suomeen onkin se, että se on korostuneesti toisiaan tukevien elementtien kokonaisuus, jolla on selvästi yksi yhteinen päämäärä: TKI-toiminnan kääntäminen yhteiseksi hyvinvoinniksi sen kaupallisen hyödyntämisen kautta. Osaltaan tätä päämäärää palvelee tohtorikoulutettujen laajempi osallistuminen liiketoimintaan.

Flanderin TKI:ssa painottuvat kolme alaa: (1) terveys, jonka vetureina sekä monikansalliset lääkeyritykset että bioteknologia-start-upit ja -scale-upit, (2) tieto- ja viestintäteknologia painottuen erityisesti muiden kuin ICT-alojen digitalisointiin, sekä (3) kestävä ruoantuotanto. Suomeen verrattuna Flanderin TKI:n kasvu on selvästi enemmän nuorempien ja pienempien yritysten harteilla, vaikka vakiintuneet lääkeyritykset vastaavatkin edelleen noin neljäsosasta Belgian yksityisestä TKI:stä.

Belgia on TKI-toiminnan paratiisi, joka on hyötynyt kokonaisvaltaisesta ulkomaisten suorien sijoitusten politiikasta. Suomesta poiketen verokannustimet ovat pitkään olleet osa Belgian TKI-politiikan ydintä. TKI-verokannustimet ovat kasvaneet jatkuvasti ja olivat vuonna 2019 jo 3,15 miljardia euroa. Tästä noin puolet liittyy TKI:n tuottojen alhaisempaan veroasteeseen, noin kolmasosa ”tietotyöläisten” kevyempään palkkaverotukseen ja viimeinen noin kuudesosa TKI-toiminnan kulujen ylimääräiseen verovähennysoikeuteen. Näiden toimien lisäksi yleisessä, ja Belgiassa varsin aktiivisessa, ulkomaisten suorien sijoitusten houkutteluun tähtäävässä politiikassa on yli kymmenen vuoden ajan erityisesti painotettu TKI-intensiivisiä yrityksiä. Tämä on tapahtunut hyvässä koordinaatiossa tutkimuskeskusten kanssa strategisesti siten, että Belgian kannalta keskeisiä monikansallisia yrityksiä lähestytään myös tilanteissa, jossa ne eivät itse ole olleet aktiivisia Flanderin suuntaan.

Minun suussani Belgian malli maistuu ainakin osin suklaisen makealta Suomen järjestelmän kehittämisen näkökulmasta. Vaikka Belgian TKI-järjestelmä on kokonaisuutena sekava, siinä on useita Suomessakin harkitsemisen arvoisia elementtejä. Tämä korostuu varsinkin nyt, kun parlamentaarisen neljän prosentin tavoitteen – ja siihen liittyvän rahoituksen – myötä tarvitaan uusia irtiottoja.

Kirjoittaja kiittää Karl Boostenia, Koenraad Debackerea, Dominique Kestelootia ja Maikel Pellenseä kommentteista.

Matthias Deschryvere työskentelee ekonomistina ja vanhempana tutkijana VTT:n Quantitative science and technology studies -yksikössä. Hän keskittyy työssään ja tutkimuksissaan tieteen, teknologian ja innovaation rooliin yritysten, toimialojen ja maiden kestäväen kilpailukyvyn kannalta.